

tilfældigvis geografisk opholdt sig i Spanien, da oprøret startede. Mange forventede og frygtede en borgerkrig, men ingen vidste præcis, hvornår den ville komme. Han underbygger sine argumenter ved en fremstilling af konkrete personers skæbne samt i enkelte tilfælde ved lokalhistoriske studier, som han iøvrigt savner i stort omfang.

Han skildrer begge krigszoners politiske og økonomiske udvikling, idet han generelt finder splittelsen størst på den republikanske side. Begge parter foretog en stramning og centralisering fra foråret 1937. Han fremhæver, hvordan det europæiske, intellektuelle Venstre, med få undtagelser, råt slugte kommunistpartiets version af udrensningen maj 1937, der ramte anarkisterne og det lille venstre-kommunistiske parti (POUM). Såvel militært som politisk var Franco-fløjen bedst organiseret. Militært var stillingen sommeren 1936 til republikkens fordel, hvis ikke Tyskland og Italien havde grebet ind, og hvis ikke netop fly fra disse to magter havde ført de afrikanske eliteenheder over til selve Spanien. Med Francos erobringer af det nordlige Spanien sommeren 1937 tippede balancen afgørende over til hans fordel. Iøvrigt mener forf., at Franco sejrede takket være herredømmet i luften og mængden af artilleri. Endelig var Francos tropper istand til at foretage en offensiv og følge den op, i modsætning til både militserne og den rekonstruerede republikanske Folkehær, der var bedst i defensiven.

Forf. gør opmærksom på, at krigen var en fattig krig – ført med forældede våben, ofte uden våben, med tyndt besatte fronter, dvs. i det hele ganske modsat krigen efter 1939. – Han kritiserer det uhyggeligt lave intellektuelle niveau i Franco-fløjens »åndsliv«. Den mest reaktionære del af den spanske kirke fik nu atter frit spillerum, især inden for undervisningen. Han fremhæver, at Falangistpartiets magt, der mest var af retorisk art, er blevet overvurderet. Reelt fik katolske, militære, gammelcastillianske dogmer og dyder den fremtrædende plads i Franco-fløjens officielle værdisystem. Han går kun lidt ind på stormagternes indblanding i borgerkrigen og gør med rette opmærksom på, at Spanienproblemet for de fleste af dem var et mindre problem, »a sideshow«. Ligeledes fremhæver han – jvf. G. Orwell – at det ideologiske islæt i krigen på ingen måde gjorde den til en særlig krig. Frontsoldaternes dagligdag var som i enhver krig – præget af sult, kulde, ventetid, lus – og ønsker om orlov. Den revolutionære begejstring fortog sig hurtigt.

Perioden efter 1939 fremstilles mere skitseeagtigt med knap fremhævelse af de centrale træk, idet der dog, som i hele bogen, er en overvægt i behandlingen af de politiske forhold. Det havde været ønskeligt, om den økonomisk-sociale udvikling var blevet skildret mere indgående. Den amerikanske kapitals fremtrængen efter 1945 omtales kun i ringe omfang. De små kapitelindledninger i kursiv med oplysende facts er i modsætning til den øvrige tekst desværre fyldt med fejl. Bogen kan anbefales som en tankevækkende og nuanceret fremstilling, der dog ikke lader læseren i tvivl om forf.s eget synspunkt.

Kay Lundgreen-Nielsen

Walter Laqueur: Guerilla. A Historical and Critical Study. London, Weidenfeld and Nicolson, 1977. 462 s.

De båda världskrigen innebär en kulminering av det »stora« kriget, de massiva, koncentrerade, snabba insatserna av manskaper och material i öppna slag, en höjdpunkt för den utveckling av reguljära mass-arméer, som inletts under franska revolutionen och Napoleon. Under det första och framför allt under det andra världskriget sker emellertid också ett genombrott för det »lilla« kriget, guerillan, följt av dess explosionsartade utbredning efter 1945.

Under lång tid undervärderades guerillakrigets betydelse. Laqueur menar att pendeln nu slagit över allt för mycket i den andra riktningen. I sitt arbete granskar han kritiskt guerillakriget under de senaste två hundra åren. Därvid uppehåller han sig särskilt vid de exempel, vilka brukar anföras som belägg för dess betydelse. En pionjär för modernt guerillakrig var Lawrence of Arabia. Under det första världskriget ledde denne en resning mot turkarna på den arabiska halvön. Han organiserade framgångsrikt sabotage mot järnvägslinjerna. Därmed visade Lawrence på sårbarheten av de moderna kommunikationssystemen och gav en förebild som kom att få stor efterföljd under och efter det andra världskriget. Lawrence har blivit föremål för väldig uppmärksamhet och uppskattning i anglo-saxisk litteratur, där han framhålls som en av centralgestalterna i guerillakrigets utveckling. Laqueur kommenterar detta med att »seldom in the history of modern warfare has so much been written about so little.« Som både märkligare och intressantare framhåller Laqueur de samtida tyska guerillaoperationerna i Östafrika där man med obetydliga resurser och utan stöd utifrån höll ut under fyra års strider. Beträffande ett annat modernt exempel, guerillakriget i de av Hitler ockuperade länderna under det andra världskriget, hävdar Laqueur att det ej förmådde välla tyskarna stora avbräck (detta omdöme gäller även järnvägssabotaget) och att det pris befolkningen fick betala ofta var alltför högt. Också den nya stadguerillan har enligt Laqueur blivit starkt överdriven till sin betydelse. Som de viktigaste av alla guerillakrig i modern tid framhäver han dem i Kina och Vietnam. Laqueur betonar emellertid att de hade exceptionellt gynnsamma geografiska och historiska förutsättningar – de tillåter m.a.o. inga generella slutsatser om guerillans möjligheter nu och i framtiden.

Som ett syfte med sin undersökning anger Laqueur att han vill avmytologisera guerillakriget. Därvid rättar han till en del vanliga missuppfattningar. Således brukar guerilla intimt förknippas med vänsterpolitisk aktivitet. Laqueur framhåller emellertid hur guerillan i Europa under början av 1800-talet snarare var högerpolitisk i sin inriktning. I övervägande grad var den konservativt-monarkistiskt och religiöst förankrad. Under de kaotiska förhållandena efter första världskriget framträdde i Tyskland och Baltikum de mestadels högerextremistiska eller halvfascistiska frikårerna. En gemensam nämnare är guerillans politiska anknytning. Laqueur hävdar emellertid i detta sammanhang att alltför mycken uppmärksamhet skänkts marxismen och alltför liten patriotismen och populismen, definierad som »rural and urban opposition to class differentiations and the capitalist form of modernization.« Han framhåller att guerilla förutsätter ett minimum av frihet och att regeringens kontroll inte får vara alltför effektiv (som den är i de totalitära staterna). Laqueur berör vidare betydelsen av olika grader av ekonomisk utveckling. Diskussionen innehåller intressanta synpunkter men vidgar sig aldrig till någon analys av de sociala och ekonomiska förhållanden under vilka guerillan framträder som en manifestering av missnöje. Laqueur hade här kunnat anknyta till den omfattande forskning rörande social protest som under senare år presenterats av bl a E. P. Thompson, E. Hobsbawm, S. G. Rudé samt C., L. och R. Tilly. I denna forskning undersöks sammanhanget mellan processer som urbanisering, proletarisering etc och kollektivt våld.

Vid bedömningen av Laqueurs skildring av utvecklingen under t. ex. andra världskriget måste man hålla i minnet att han bortser från de olika former av passivt motstånd, som gick hand i hand med guerillakriget och kompletterade detta. När han hävdar att det moderna guerillakriget nu snart tömt ut sina möjligheter och att guerillakrigets epok närmar sig sitt slut kan han ha påverkats av de nyaste formerna av politiskt våld och den motvilja de gett upphov till. Boken tillför emellertid en väsentlig diskussion mycket intressant stoff.

Carl-Axel Gemzell